

מס' 9 - לקטנים ולגדולים

אזכורי יציאת מצרים בתנ"ך – השאלות והתשובות¹

יציאת מצרים היא מהאירועים המוזכרים ביותר בתנ"ך, בצורות שונות: כאזכור היסטורי של האירוע ולקחו, כחובה או רצון להודות לה', כקשור עם מצווה ממצוות התורה, כמצוות זכירה, בהקשר של דיני החג עצמו ועוד. נערוך סיוור-חידון על אזכורים אלה והפעם עם תנ"כים פתוחים ונתמקד באזכורים בתורה.² עוד זאת נזכיר, את הכלל החשוב: "בקטון החל ובגדול כילה" – לתת תמיד זכות קדימה לקטנים ואת המענה בסדר עולה של הגיל! כמשה שרעה את הצאן ולא כיוסף שהושיב את אחיו.³

1. איפה נזכר בפעם הראשונה בתורה ציווי לזכור את יציאת מצרים? - בפרשת בא, שמות פרק יג פסוק ג: "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים".
2. ואיפה כתוב שצריך לשמור את יום יציאת מצרים ואיך זה קשור לאחד מפריטי ליל הסדר? - מצה שמורה, שמות יב יז: "ושמרתם את המצות פי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לזרתיכם חקת עולם: חקת עולם".
3. מי "יצא על ארץ מצרים", וברגע האחרון הוציאו אותו ממצרים? - יוסף, בראשית פרק מא פסוק מה: "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויקראו את אסנת בת פוטסי פרע פהן אן לאשה ויצא יוסף על ארץ מצרים". והוציאו בני ישראל את ארונו ממצרים.
4. *** שאלה למטיבי לכת (לגדולים שיפסיקו להסתלבט על הקטנים): היכן מוזכרת יציאה זו על ארץ מצרים בכתובים? - תהלים פא ו.
5. ומי "יצא בתוך מצרים"? - הקב"ה במכת בכורות, שמות פרק יא פסוק ד: "כה אמר ה' כחצת הלילה אני יוצא בתוך מצרים":
6. מי הראשון שיצא ממצרים, נכון יותר עלה ממצרים וגם הוא ברכוש גדול? - אברהם אבינו, בראשית פרק יג פסוק א: "ויעל אברהם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט עמו הנגבה".
7. יציאת מצרים מתוארת בתורה לא רק ע"י הפועל "יצא", אלא גם ע"י פעלים אחרים. מה הם? איך קוראים להם חכמים בשם כולל? - ארבע לשונות של גאולה, שמות פרק ו פסוקים ו-ח: "והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלת אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם". והמהדרים מוסיפים: "והבאתי", ראה שם.
8. מה התחנה הראשונה שצפויה לעם ישראל אחרי יציאת מצרים, מה הפסוק ואיך זה קשור בלוח השנה? - מתן תורה בהר סיני שחל בתום חמישים ימי הספירה מפסח לשבעות. כך אומר ה' למשה בסנה, שמות פרק ג פסוק ה: "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה".
9. סיפור יציאת מצרים, "ההגדה" נאמר בפירוש בתורה. מהו הפסוק המדויק בתורה? האם יש יותר מאחד? - שמות פרק יג פסוק ח: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". ושישה פסוקים אחרי זה: "והנה

¹ דף זה מיועד לעורך החידון. יש דף מקביל שמכיל רק את השאלות, אותו ניתן לחלק בין המסובים. וכפי שהערנו בכל החידונים עד היום, עדיף לקיים את החידון בשאר סעודות החג ולא בליל הסדר שבד"כ עמוס בחידושים ופנינים שכל אחד מביא מבית חינוכו, גידולו, ומסורת משפחתו. למחרת ליל הסדר, יש יותר זמן, היום ארוך ...

² למען הקל על מתן התשובות, השאלות יהיו פחות או יותר לפי סדר החומשים והפרשות, אך פה ושם נרשה לעצמנו דילוגים קטנים. ועל מנת להקל עוד יותר, ראו הדף [מצוות לזכירת יציאת מצרים](#) בחג הפסח.

³ וזו כבר שאלה מקדמית-ראשונית לקהל המסובים: הסבר את המשפט האחרון!

כִּי־שָׁאַלְךָ בְּנֵךְ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֵּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים". ועוד אחד בספר דברים ו כא: "וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עַבְדִּים הֵינִי לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם וַיֹּצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה".

10. מצוות רבות קשורות ביציאת מצרים, חלק מהן נראה להלן. אם נתעלם ממצוות החג עצמו: מצה, פסח, הגדה, וגם ממצוות הזכירה שראינו בשאלה מס' 1, מה המצווה הראשונה שקשורה ביציאת מצרים? רמז: היא איננה נוהגת בחג עצמו. - מצוות תפילין, ככתוב בשמות יג ט: "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עַיִנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ כִּי בְיַד חֲזָקָה הוֹצִיאָךְ ה' מִמִּצְרַיִם".

11. חודש ניסן בו יצאנו ממצרים נקבע להיות "החודש הראשון" ומכאן ואילך "החודש השני", "בחודש השלישי" וכו' הם אייר, סיון וכו'. מה הוא האירוע הראשון בתורה שאירע "בחודש השני" ליציאת מצרים, ומה אירע "בחודש השלישי" ליציאת מצרים? - נס המן - שמות פרק טז, מתן תורה - שמות פרק יט.

12. *** עוד שאלה למטיבי לכת (לגדולים שיפסיקו להסתלבט על הקטנים): מה עם אזכורים של החודשים לפני יציאת מצרים? לפני "החודש הזה לכם ראש חודשים", כגון: "בחודש השני", "בחודש השביעי", "בחודש העשירי"? האם גם הם לפי נמנים לפי חודש ניסן כחודש הראשון? רמז: הדוגמא עצמה היא הרמז. - הכוונה היא לאזכור החודשים במבול בפרשת נח. וההתחלה אם בניסן או בתשרי תלויה במחלוקת ר' יהושע ור' אליעזר אם העולם נברא בתשרי או בניסן. האם המבול התחיל בחודש השני היינו אייר או חשוון. ראו רש"י בראשית ח ה והלאה שם.

13. חזרה ל"קטון החל ובגדול כילה" - קרוב משפחה של משה שעד עכשיו לא שמע על יציאת מצרים! - יתרו, שמות פרק יח פסוק א: "וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֵהֵן מִדֵּין חֲתָן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיאָהוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם".

14. איזה לחם, חוץ מהמצה, גם הוא תזכורת ליציאת מצרים? - המן, שמות פרק טז: "וַיִּדְעֶתֶם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם ... לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בְּמִדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם".

15. האם יציאת מצרים מופיעה בעשרת הדברות? אם כן, איפה? - יש הבדל בין דברות ספר שמות ודברות ספר דברים. בשניהם מופיעה יציאת מצרים בדיבר הראשון, "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצִיאֲתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים". אבל בדברות ספר דברים מופיעה יציאת מצרים פעם שניה, במצוות השבת, דברים פרק ה פסוק טו: "וַזְכַּרְתָּ כִּי־עַבְדָּ הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל־פֶּן צַוָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת". וכאן אפשר לפתח דיון סביב השולחן על ההבדל בין דיבר השבת של שמות ובין זה של דברים.

16. האם יציאת מצרים קשורה במשכן? אם כן, הבא פסוק להוכחה. - כן, שמות כט מו: "וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיאֲתִי אֶתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשִׁכְנִי בְּתוֹכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם".

17. אחד היסודות החשובים ביותר בלוח השנה העברי, הוא שמירה על חג הפסח בחודש האביב. אזכור זה מופיע שלוש פעמים בתורה. מצאת אזכור אחד - ציון עובר, שניים - טוב מאד, שלושה - ציון מעולה. 1. שמות כג טו: "אֶת־חֹג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֵר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בו יֵצְאָת מִמִּצְרַיִם וְלֹא־יֵרְאוּ פָנֵי רִיקָם". 2. שמות לד יח: "אֶת־חֹג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֵר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יֵצְאָת מִמִּצְרַיִם". 3. דברים טז א: "שְׁמֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעִשִׂיתָ פֶּסַח לֵה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לְיִלְהָה".

18. איזה מנגנון חשוב בלוח השנה העברי קשור בשאלה הקודמת ואיך זה קשור לזה שהשנה התחלנו את הסדר בשעה מאוחרת יחסית? - עיבור השנה. והשנה שהייתה מעוברת והיה לנו אדר ב', חל פסח בתאריך מאוחר בלוח הכללי (15 באפריל) שבו היום כבר ארוך יחסית ולכן ליל הסדר התחיל בשעה מאוחרת.

19. פסח כמובן קשור ביציאת מצרים וגם ראינו כבר את הקשר למתן תורה וחג השבועות. מה חסר? סוכות כמובן. איך גם חג הסוכות קשור ליציאת מצרים? - ויקרא כג מב-מג: "בספת תשבו שבועת ימים כל האזרח בישאל ישבו בספת: למען ידעו דרתיקם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם".
20. שמירה על מידות ומשקלות, מסחר הוגן - "מאזני צדק" קשורה ביציאת מצרים. מצא היכן זה כתוב. אם תמצא, תגלה שם עוד מצווה חשובה שקשורה ביציאת מצרים. - ויקרא פרק יט לה-לו: "לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה: מאזני צדק אבני צדק אפית צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". והמצווה הנוספת היא לא להונות את הגר ולאהוב אותו. פסוקים לג-לד שם: "וכי גור אתה גר בארצכם לא תונו אתו: כאזרח מקם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצרים אני ה' אלהיכם".
21. וגם איסור נשך וריבית קשורים ביציאת מצרים. מצא את המקור ותן הסבר משלך מה יכול להיות הקשר בין איסור נשך וריבית ובין יציאת מצרים (אם לא מצאת, לא נורא, חכה לשאלה הבאה)? - ויקרא פרק כה פסוקים לז-לח: "את כסףך לא תתן לו בנשך ובמרבית לאיתתן אכלך: אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים".
22. איזו מצווה שלא הזכרנו עד עכשיו שבועדי הכי קשורה ליציאת מצרים! מה היא ואיפה היא נזכרת? - מצוות היחס לעבד. מה שלא נזכר בפרשת משפטים, אולי בגלל שהיא בספר שמות וצמודה ליציאת מצרים, מופיע בברור בפרשת בהר, סוף ספר ויקרא, פרק כה פסוק מב: "כיעבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד" ופסוק נה שם: "כילי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיכם".
23. האם עכשיו יש לך הסבר יותר טוב למה נזכרת יציאת מצרים במצוות מידות ומשקלות ובאיסור ריבית?
24. אזכור יציאת מצרים, בהקשר עם מצווה, אולי השכיח ביותר שאנחנו אומרים פעמיים בכל יום! מהו? - מצוות יציאת מצרים, פרשת שלח לך, ספר במדבר סוף פרק טו: "והיה לכם לציצית וראיתם אתו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אתם ... אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם". תשובה אפשרית נוספת: ברכות קריאת שמע, ברכת אמת ויציב או אמת ואמונה שלאחר קריאת שמע.
25. מצווה שאיננו מקיימים היום בגלל שאין מקדש, אבל אזכור יציאת מצרים במצווה זו הוא מוכר מאד ומשמש ציר מרכזי בהגדה בליל הסדר. מהי המצווה? - ביכורים, פרשת כי תבא, דברים פרק כו: "ארמי אבד אבי וירד מצרימה ... וירעו אתנו המצרים ויענונו ... ונצעק אלהי אלהי אבותינו ... ויוצאנו ה' ממצרים ביד חזקה וברזע נטויה ובמרא גדל ובאתות ובמפתים". וכל הדרשות בהגדה.
26. איך מצוות מתנות לעניים קשורה ליציאת מצרים ואיפה זה כתוב בתורה? - דברים פרק כד: "כי תקצר קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו ... כי תחבט זיתך לא תפאר אתריך ... כי תבצר פרמך לא תעולל אתריך ... וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים על כן אנכי מצוך לעשות את הדבר הזה".
27. סיימנו את מכסת השאלות וכולן מהתורה. בכ"ז שאלה או שתיים מהנ"ך. מי האיש שמזכיר את יציאת מצרים באירוע חגיגי ורב רושם ומשתמש לתיאור שעבוד מצרים בביטוי "כור הברזל"? מי עוד משתמש בביטוי זה? - שלמה המלך, בטקס חנוכת המקדש בירושלים. מלכים א פרק ח פסוק נא: "כיעמך ונחלתך הם אשר הוצאת ממצרים מתוך כור הברזל". ומי עוד - ירמיהו, פרק יא פסוק ד: "אשר צויתי את אבותיכם ביום הוציא אותם מארץ מצרים מכור הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם אותם ככל אשר אצוה אתכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים".
28. ושאלה אחרונה לצעירים מהנ"ך (רק הצעירים בבקשה). איפה מוזכרת יציאת מצרים בספר תהלים? - בהלל, תהלים פרק קיד פסוק א: "בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז".

29. במגילת רות שנקרא בעוד חמישים יום לא נזכרת יציאת מצרים, אבל יש לה קשר ליציאת מצרים. רמז: זה נזכר כבר בשאלה קודמת. - מצוות מתנות עניים לקט שכחה ופאה שרות נהנתה ממנה. זו המצווה הראשונה שמלמדים את מי שבא להתגייר (בגמרא יבמות מז ע"ב). יש לכם רעיון למה זו המצווה הראשונה שמלמדים את הגר ואיך זה קשור ליציאת מצרים?

30. ושאלה באמת אחרונה, לזקנים ולחכמים שבחבורה! יציאת מצרים מוזכרת בתורה גם בהקשר של חילול השם. ויש גם נביא שאומר שיציאת מצרים הייתה בכדי למנוע חילול השם. איפה האזכור בתורה, ומי הוא הנביא ואיפה האזכור שלו? - פרשת אמור, ויקרא כב לב-לג: "וְלֹא תַחֲלֹוּ אֶת־שֵׁם קִדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדְּשֵׁכֶם: הַמוֹצֵיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לְכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי ה'". הנביא יחזקאל. יחזקאל פרק כ פסוק ט: "וְאַעֲשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבַלְתִּי הַחַל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִמָּה בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר נִודַעְתִּי אֱלֹהִים לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם".

חג שמח וליל סדר מהנה
מחלקי המים